

ВІДГУК

офіційного опонента,
професора Козаренка Олександра Володимировича
на докторську дисертаційну п. Батовської Олени Миколаївни
**«Сучасне академічне хорове мистецтво *a cappella*
як системний музично-виконавський феномен»**,
за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Звернення Автора п. Батовської О. М. до розгляду такого об'ємного (чи не всеохопного у великому Часі і Просторі Культури) явища «академічне хорове мистецтво *a cappella*» виправдане і зобов'язуюче. Виправдане – бо історію музики можна прогледіти через певні жанрові архетипи-наджанри, серед яких, без сумніву, хорове мистецтво *a cappella* (і Дисертантка є практикуючим хормейстером на шаблях «учасника» «організації, відображення мистецького процесу» (с. 3) як складових хорового акапельного мистецтва, розглянутого ніби «із середини»). Зобов'язуюче – бо сучасний його етап (на якому зосередилася Дослідниця), позначений особливою вибуховістю новацій, тотальним ускладненням музичної матерії, зміною інститутивних засад хорового мистецтва через інтерпретацію інструментального, театрального, філософізуючого начал.

Особливого змістовного акценту надає дисертації розгляд хорового мистецтва України у співставленні з білоруською культурою. Така парна опція має історичне підґрунтя – адже доба музичного бароко вже колись поєднала два народи як активних реципієнтів західного фігурального багатоголосся, зумовлюючи спільність їхніх мистецьких доль. Тому так цікавив є звернення Автора як до творчості провідних білоруських композиторів, так і до хорової культури Білорусі у персоніфікації діяльності визначних хорових колективів, фестивалів, окремих хормейстерів, інформація про яких не така доступна.

Важливим є розгортання Авторкою хорової панорами Слобожанщини в єдності оригінальної творчості харківських композиторів, диригентів і колективів, які дещо «затінені» в сучасній музичній свідомості яскравими спалахами хорової культури Києва, Одеси, Львова, Ужгорода. Так, в осмисленні загальновідомих явищ із нововведеними фактами Дисертантка піднімається до осмислення сучасного хорового акапельного мистецтва як системного феномена

в єдності творчості, виконавства і наукового осмислення. Це нагадало мені працю О. С. Цалай-Якименко «Київська школа музики XVII ст.», де загальнонаціональний музичний феномен осмислено в єдності партесного концерту, «київських воспіваків» та «київської ноти» як компендіуму музично-теоретичної думки епохи. Шкода, що цієї монографії немає у Списку використаної літератури дисертації п. О. Батовської, та обраний Авторкою методологічний хід підтвердив плідність підходів О. С. Цалай-Якименко вже на іншому етапі розвитку вітчизняної хорової культури, засвідчив генетичну спадкоємність ідей у вітчизняному музикознавстві (хай не завжди усвідомлювану, та від цього ще показовішу).

Перший розділ дисертації дає вичерпний огляд існуючої коментуючої літератури, окреслено авторське поняття і особливий статус академічного хорового мистецтва *a cappella*, критерії його музикознавчого осмислення в єдності природно-фізіономічної ознаки («жива» вокальна природа і нетемперованість (зонність) ладу (с. 92)); професійної підготовленості; соціально-аксіологічної та організаційно-мотиваційної єдності; психологічної інтегрованості.

У Другому розділі Авторка зосереджується довкола структури хорового акапельного виконавства, де окремо окреслено характер буття хорового колективу, способи виразовості, контакт зі слухачем (і його підсилення засобами театру, танцю, жестової артикуляції), особливу роль диригента, який виступає у двох іпостасях – деміурга «обличчя» колективу і медіума стосовно впливу на слухача. Все розмаїття морфології та синтезу жанрових втілень хорового співу Авторка зводить до трьох провідних річищ жанрової типології: концертного, концертно-театралізованого, духовно-концертного (на жаль, у цій типології відсутня «прикладна» літургійна музика, що поволі пробивається до виконання в храмах). Окреслюючи все стильове розмаїття хорової музики «від неофольклорного до авангардного» (с. 159) векторів, Авторка слушно вводить постмодерністичний пласт, що позначений «індивідуальним композиторським відбиттям музичних універсалій різних художніх епох», «толерантністю стильових напрямків» (с. 160).

Третій розділ дисертації є, як на мою думку, найвдаліший. Він містить оригінальне авторське прочитання категорії діалогу як центральної в осмисленні сучасної хорової творчості, яка «направлена на реабілітацію смислів», нелінійного «поєднання різноманітних стилів» (с. 274). Вдалі аналізи хорових творів І. Шамо (циклу «Летять журавлі», хорової опери «Ятранські ігри»), «хорового оркестру» Т. Кравцова як визначальної риси його хорового письма, хорової думи «Косив батько жито» В. Мужчиля, жанрово-стильових новацій у творах білоруських композиторів О. Атрашкевич, А. Безенсон вдало ілюструють втілення ідеї діалогізму в сучасній хоровій музиці.

Найбільше зауважень викликає Четвертий розділ дисертації, присвячений вже не теорії, а історії хорового мистецтва. Тут має місце загальна «недовантаженість» історичного контексту, занадто скупа вибірковість описуваних явищ розвитку хорового мистецтва (особливо білоруського), численні неточності хронотопічних окреслень. Приміром, згадуючи про «Візантійський хор» Мирослава Антоновича, це видатне явище української хорової культури поміщене Авторкою у першу половину ХХ ст. (хоча насправді М. Антонович створив цей хор вже в 50-х–60-х. роках після його еміграції в Голандію).

Спостерігається деяка перебільшена захопленість Авторки модерними сценічними «оживленнями» сучасного хорового виконавства, що, як на мене, не зовсім притаманні природі українського хорового співу *a cappella* (тембрального, а не інструментального; зосереджено-духовного, а не розважального; медитативно-споглядального, кордоцентричного). Особлива «серйозність» української хорової традиції вчувається в словах Павла Муравського, який говорив про чистий стрій у хорі (резонування на щаблі обертонів) як запоруку суспільного ладу і здоров'я суспільства.

Усвідомлюючи всю складність, нематеріальність, навіть сакральність хорового співу як предмета дослідження, який складно піддається вербалізації («мысль изреченная есть ложь», за словами поета), вважаю надто корпускулярною «поняттєву сітку» Першого розділу і переобтяженими таблиці

в Додатках (хоча розумію інтенції Автора щодо можливого схоплення суті феномена хорового співу *a cappella*).

Враховуючи всю складність предмета дослідження, його підсумовуючий характер, оригінальність структурно-системного підходу до феномена хорового співу *a cappella*, новизну матеріалів дослідження (особливо харківських і білоруських), за умови вдалого захисту і переконливих відповідей на поставлені запитання, вважаю п. Батовську Олену Миколаївну достойною присудження наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво.

Офіційний опонент,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри філософії мистецтв
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О. В. Козаренко

Козаренко О.В.

Козаренко